

leggen'. *Ibidem* 12-4-1877, 34 (Hoffmann). *Ibidem* 8-3-1883, 25(7de) en 27(4de) aanleg waterleiding Verlengde Kruiskade goedgekeurd. C. Rueb en 12 medeondertekenaars-B&W 30-3-1879, Rb.1879:202, verzoek waterleiding uit te breiden tot de Oostmaaslaan. *Handelingen* 17-7-1879, 95 (27ste). *Ibidem* 1-5-1873, 61.

47) *Handelingen* 24-2-1876, 16 (37ste). *Ibidem* 2-3-1876, 19-20 (Vde) Toen de kade van de Noordblaak werd verbreed, weigerde de gemeente in te gaan op de eis van de bewoners om hun privé-waterleidingen te verlengen en wees hen fijntjes op de mogelijkheid om zich aan te sluiten aan de gemeentelijke waterleiding. Aanvankelijk vormde de progressie evenwel geen aanleiding om het tarief te corrigeren - het eerste tariefvoorstel werd met algemene stemmen zonder discussie aangenomen. *Handelingen* 1-5-1873, 57 (14de), 60-61. *Ibidem* 29-5-1873, 68. *Ibidem* 6-1-1873, 60-61. *Ibidem* 25-4-1873, 57 (14de). Vanaf 1877 werd aan gestichten van weldadigheid, wees- en gasthuizen, gestichten ter verpleging van oudelieden, blinden, doofstommen en lijders aan andere lichaamsgebreken, alsmede voor niet-openbare scholen het halve tarief gerekend. De gemeentescholen werden eveneens aangesloten aan de drinkwaterleiding. *Ibidem* 26-4-1877, 42 (Jacobson).

48) *Handelingen* 10-6-1875, 58 en 59. *Ibidem* 4-1-1877: emmers water waren volgens de tarieflijst gratis. M. Mees en anderen zamelden gelden in voor de aanleg van openbare drinkfontein. De gemeente nam dit initiatief over. Zie hiervoor *Ibidem* 7-11-1878, 153. Tevens *Gemeenteverslag* 1877, 78. Tevens *Ibidem* 1878, 78.

49) *Handelingen* 12-4-1877, 32-34. *Ibidem* 20-5-1875, 55. *Ibidem* 10-6-1875, 57-60. *Ibidem* 4-1-1877, 3-6. *Ibidem* 29-3-1877, 29-30. *Ibidem* 12-4-1877, 32-34. *Ibidem* 19-4-1877, 35-38. *Ibidem* 26-4-1877, 40-42. *Ibidem* 3-5-1877, 44-46. *Ibidem* 11-10-1877, 84-85. *Ibidem* 20-11-1879.

50) *Handelingen* 11-10-1877, 84.

51) *Handelingen* 1-5-1873, 61. *Ibidem* 19-4-1877, 36. Plan Van der Tak, Bijlage 1, blz. 47-48, *Verz. Drinkwaterleiding*.

52) *Handelingen* 11-11-1869. *Ibidem* 12-11-1869. *Ibidem* 13-11-1869. Het voorstel om van filters gebruik te maken, was een hele verbetering ten opzichte van de productie van ongefiltreerd Maaswater. Zuivering reikt nog verder. De Schiedammer G.H. Kunst vroeg al in 1852 om een vergunning voor de distributie van gefiltreerd Maaswater te Rotterdam. Het raadslid Van Rijckevorsel sprak bij die gelegenheid nog zijn voorkeur uit voor het goedkopere ongefiltreerde Maaswater. Het Waterproject zou daarin voorzien, *Ibidem* 30-6-1853.

53) *Rapport aan den Koning van de commissie, benoemd bij zijner Majesteits besluit van de 16den julij 1866, no.68, tot onderzoek van drinkwater, in verband met de verspreiding van cholera en tot aanwijzing van de middelen tot voorziening in zuiver drinkwater* ('s-Gravenhage 1868). Inspecteur voor het Geneeskundig Staatstoezicht in Zuid-Holland-Gemeentebestuur van Rotterdam 7-11-1869, in: *Handelingen* 11-11-1869, 165-167. Zie ook

CiePW-B&W 6-11-1869, *Ibidem*, 165-166.

54) Gezondheidscommissie-B&W 13-5-1869, *Verz. Drinkwaterleiding*. E.A. van der Burg, *Onderzoek van Eenige wateren, te Rotterdam als drinkwater in gebruik en van duinwater, uit een hygiënisch oogpunt en in betrekking tot Cholera* (Rotterdam 1867; proefschrift wis- en natuurkunde Leiden). Woelderink, 'De Cholera-epidemie van 1866', aldaar 316: signaleerde een brief van Van Vollenhoven aan B&W 21-8-1866, waarin bijval van Rotterdamse zijde werd geuit voor een Maaswaterleiding-Maatschappij met een voorzieningsgebied van Rotterdam tot Den Haag.

55) Van Lieburg, *Coolsingelziekenhuis*, 44-50. *Handelingen* 11-11-1869, 162 (Wolvekamp). Zie ook CiePW-B&W 27-8-1869, *Verz. Drinkwaterleiding*. Daarin wordt een direct verband gelegd tussen de verstrekking van emmers Maaswater en het stoppen van de cholera-epidemie. A.M. Ballot, 'Het drinkwater in eenige onzer steden uit een hygiënisch oogpunt beschouwd, vooral in betrekking tot de cholera', *Tijdschrift voor Geneeskunde* 1868, II, 175. Zie ook A.M. Ballot, *Het voorstel tot den aanleg eener drinkwaterleiding te Rotterdam, uit een hygiënisch oogpunt beschouwd* (Rotterdam 1869).

56) *Handelingen* 5-9-1871, 109. Pincoffs doelde waarschijnlijk op de Vereeniging tot verschaffing van gezuiverd Maaswater (1871), een initiatief van Th. van Doesburgh (directeur van de Nieuwe Rotterdamsche gasfabriek), A.C. Cramer (later directeur van de gemeentereiniging), A. Siewertsz van Reesema (vroeg in 1885 concessie voor aanleg Liernurstelsel; *Ibidem* 4-6-1885). Dijkstra, *Watermakers*, 47. *Handelingen* 12-10-1871, 117 (15de).

57) *Handelingen* 18-12-1873, 143 (14de). *Ibidem* 22-1-1874, 8 (Vde). Voorstel 10-2-1874, *Handelingen* 12-2-1874, 14 (26ste). *Ibidem* 26-2-1874, 19-24. *Ibidem* 5-3-1874, 25-27. *Ibidem* 26-3-1874, 32. *Ibidem* (geschreven) 20-8-1874, 215. *Handelingen* 3-9-1874, 77. *Ibidem* 17-9-1874, 80. *Ibidem* 17-6-1875, 61 (5de). *Ibidem* 24-6-1875, 65-66.

58) Dijkstra, *Watermakers*, 12-13 noemt 1 oktober 1874.

59) *Handelingen* 24-2-1876, 16-17.

60) Dijkstra, *Watermakers*, 47-48. *Handelingen* 11-9-1873, 101 (14de). *Ibidem* 25-9-1873, 106 (IIIde).

61) In 1876 werd besloten de capaciteit van 5.000 op 15.000 m³ te brengen. 1884: capaciteit 42.000 m³. Van Ravesteyn, *Rotterdam in de 19de eeuw*, 154.

62) F. van Overbeeke, *De Rotterdamse Gezondheidscommissie, In hinderlijke dialoog met machten en krachten 1854-1934* (scriptie EUR; Rotterdam 1986) 95-98.